

Posudek oponenta disertační práce Ivy Knobloch

“Svaz československého díla 1914-1948”

předkládané v roce 2024 na ÚDU FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce se soustředí na činnost Svazu československého (českého) díla v průběhu jeho existence, tzn. mezi lety 1914 a 1948, který se tehdy stal klíčovou institucí moderního designu a bydlení u nás. Vykresluje Svaz jako celorepublikovou spolkovou platformu, která vznikla v kontextu podobných institucí v německy mluvících zemích a ve Skandinávii a která měla nepřeborné množství aktivit zahrnujících jak reprezentativní výstavy doma a v zahraničí nebo „designerské“ soutěže, tak významné publikační a stavební počiny. To vše se odehrávalo v rámci národního dekorativismu dvacátých let, racionálního funkcionalismu přelomu dvacátých a třicátých let a „vlídného“ antropocentricky orientovaného funkcionalismu konce třicátých a čtyřicátých let.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Autorka disertační práce plasticky vykresluje chod Svazu Československého (českého) díla, jeho ambice, vize a limity. Ve srovnání s dosavadní literaturou k tématu poskytuje v mnoha ohledech kritičtější a střízlivější pohled na teorii i praxi této významné instituce. Osvětluje fungování Svazu v průběhu období čtyřicátých let, o kterém bylo dosud málo známo. Text práce potvrzuje jev pozorovatelný v dalších oblastech kulturního života v poválečném Československu: období okupace se stalo podhoubím poválečného vývoje. Byly během něj teoreticky promyšleny koncepce aplikované bezprostředně po osvobození a pak především po komunistickém převratu.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Je třeba ocenit, že disertační práce otevírá řadu méně známých nebo nových témat (pragocentrismus Svazu, aktivní role žen, svazové pobočky jako významní regionální aktéři, stipendijní pobyty výtvarníků ve výrobě, fotoarchiv, vernakulární patriotismus za protektorátu atd.).

Kromě jiného zmiňuje účast Svazu na formování a prosazování národního programu v první polovině dvacátých let. Je pozoruhodné, že tehdejší protiněmecká rétorika Svazu, která se prakticky projevovala vyloučením institucí česko-německých a židovských zřizovatelů, vyhrzne na povrch ještě počátkem třicátých let, kdy Pavel Janák spolu s Karlem Herainem nadále usilovali o „*dominantní pozici Svazu vůči politické elitě*“, což se kupříkladu projevilo jejich odmítavým postojem vůči myšlence zřídit v Praze v roce 1931 prodejnu Svazu díla českých Němců. (s. 54) To ukazuje, jak národnostní (ale i ekonomické) otázky ovlivňovaly vedení Svazu ještě v době, kdy se v něm už naplno prosazovaly univerzalistické koncepce funkcionalismu. Autorka v té souvislosti také trefně konstatuje fakt, že popularita švédského modelu v českém prostředí nebyla dána jen respektem k tamějšímu sociálně a hospodářsky efektivnímu státu a jeho kultuře, ale nezatížením historickými reminiscencemi jako v případě Německa a Rakouska.

Především ve srovnání s Německem a Švédskem, jak text přesvědčivě dokládá, byla nejen činnost Svazu, ale i případné zapojení československého státu do této činnosti charakterizována jistou nekoncepčností, provizorností a polovičatostí. (s. 90) Ani ideové diskuse neměly podle autorky šíři a hloubku jako v Německu. Měly „*spíš aktivistický a pragmatický charakter*“. (s. 82)

Autorka textu dokáže postihnout různé nuance probíraných problémů prostřednictvím zdánlivě podružných detailů. Například když cituje z dopisu funkcionalistického architekta Ladislava Žáka svému stavebníkovi a významnému svazovému činovníkovi Karlu Herainovi, který napsal poté,

co byl nucen právě na žádost manželů Herainových pozměnit svůj čistě ekonomický půdorys jejich domu. Z Žákových slov je evidentní, že dokonce Herain, ač jeden z nejpoučenějších znalců teorií funkcionalistické architektury, se před finalizováním stavby zalekl života v budově postavené ryze na principech „nového bydlení“ (s. 80)

Za války se ve Svazu, jak autorka disertační práce velmi dobře postřehla, ve větší míře prosadil „*humanistický a antropocentrický přístup, který chápe člověka jako pospolitou bytost, nikoliv jako sociologickou jednotku, (...)*“ (s. 146) Může to souviset s celkovým dobovým naladěním (téma věcí, nahého člověka...), které se zrcadlí v textech Pavla Kropáčka (texty v katalogích skupiny Sedm v říjnu), Jindřicha Chalupeckého (Svět v němž žijeme), Václava Navrátila (soubor statí O smutku, lásce a jiných věcech) nebo Kamila Bednáře (Slovo k mladým)? Snad.

2. Formální úroveň práce

Text jako celek je stylisticky kvalitní, dobře se čte. Je logicky a systematicky strukturovaný a jednotlivá témata na sebe plynule navazují. Přestože se občas některé informace opakují, což je dáno snahou rozvinout dílčí problémy, nikterak to neruší. Je otázkou, jestli by bývalo nebylo možné najít lepší řešení, jak graficky zpracovat přílohu nazvanou Chronologický přehled aktivit Svazu československého (českého) díla (s. 193-198).

3. Práce s prameny či s materiálem

Autorka provedla pečlivý heuristický výzkum v archivech a sbírkových fondech (např. NTM AAS, CD UPM, SOA Hradec Králové, Archiv Městského muzea v Železném Brodě ap.). Kriticky pracovala jak se sekundárními, tak primárními prameny (knihy, časopisy, noviny) a vše zohlednila při popisu a interpretaci fungování Svazu, jeho vnitřních rozhodovacích procesů, dilemat a obtíží, které stály v pozadí přípravy a průběhu celé řady svazových akcí během více než třiceti let.

Vzhledem k tomu, že zmiňuje znovuobjevený fotoarchiv Svazu uložený v Centru dokumentace Uměleckoprůmyslového musea v Praze (s. 48-51), popisuje Svazem organizované výstavy a věnuje se intenzivně publikační činnosti tohoto sdružení, je překvapivé, že součástí disertační práce není také obrazová příloha. V jistém smyslu absenci obrazové přílohy suplují výstava *Žijeme lidsky? Svaz československého díla 1914 - 1948, hnutí za reformu bydlení*, která probíhá od května do září letošního roku v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze, a průvodní publikace k ní (*Žijeme lidsky? Svaz československého díla 1914 - 1948*), které jsou autorčiným dílem.

4. Vlastní přínos

Iva Knobloch ve své disertační práci nabízí velmi komplexní pohled na Svaz československého (českého) díla. Neukazuje ho jako nehybný monolit, ale jako dynamickou instituci, v níž se střetávaly protichůdné ideové, sociální a politické preference jejích členů. Nesoustředí se při tom na dílčí problémy (např. nacionalismus, ženská otázka atp.), vybrané období (např. meziválečné Československo ad.) nebo akce (Výstava soudobé kultury, výstavba osady Baba atd.), ale přesvědčivě líčí Svaz v širokém záběru od jeho vzniku až po jeho zánik, aniž by se ztrácela v nepřehledné třídce protichůdných tendencí, idejí a motivů jednotlivých aktérů.

IV. Dotazy k obhajobě

Vybudování souboru experimentálních modernistických domů Weissenhofsiedlung ve Stuttgartu v roce 1927 v rámci výstavy Die Wohnung vyvolalo protireakci v podobě vybudování nedaleké osady Kochenhofsiedlung, kterou její autoři pojali jako vzorové sídliště tradicionalisticky koncipovaných budov. Existuje k tomu paralela u nás?

Domy vybudované v rámci zmiňované výstavy Die Wohnung a teorie moderního životního stylu a bydlení s nimi spojené se staly v Německu předmětem celé řady sarkastických karikatur a humoristických kreseb. Dělo se něco podobného v Československu, např. v reakci na vybudování kolonie Nový dům v Brně nebo osady Baba v Praze? Pokud ano, které problémy tematizují?

V. Závěr

Předložená disertační práce vrchovatě splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji vřele doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.

14. 8. 2024

Milan Pech